

**TØNSBERG
KOMMUNE**

– der barn ler

KOMMUNEDELPLAN FOR KULTURMINNER 2022-2032

Forord

I stortingsmeldingen *Nye mål i kulturmiljøpolitikken (2019–2020)* trekkes ordene *engasjement*, *bærekraft* og *mangfold* fram som helt sentrale begreper innen dagens kulturminneforvaltning. Med disse begrepene som rettesnor ønsker Tønsberg kommune nå, blant annet gjennom denne kulturminneplanen, å gi kommunens kulturminneforvaltning et ytterligere løft.

Kulturminner er så mangt, og verdien av dem avhenger ofte av øyet som ser. Kommunens fremste oppgave innen kulturminneforvaltningen er å sikre og verne om sentrale og viktige kulturminner, enten om disse blir tillagt en nasjonal, regional eller lokal verdi. For å lykkes med det trengs *engasjement* og interesse for kulturminnene våre. Vi må se kulturminnene som del av et ønske om å skape *bærekraft*, der gjenbrukstanken, også av kulturminner, er sentral. Kulturminner kan ikke minst også bidra til å skape sosial bærekraft, ved at vi alle føler tilknytning til et sosialt fellesskap og en felles kulturarv. Til sist må vi ta høyde for at kulturminner altså ofte er avhengig av øyet som ser. Vi må derfor sikre *mangfold* blant kulturminnene vi som samfunn ønsker å ta vare på. Alle skal føle seg hjemme i vår felles kulturarv.

Dette er Tønsbergs kommunes første kulturminneplan. Det betyr ikke at kulturminner og kulturmiljøer har blitt stemoderlig behandlet i Tønsberg kommune tidligere. Tvert imot. I en kommune som er særlig tilgodesett med et stort mangfold av betydningsfulle kulturminner, har også en forsvarlig forvaltning av disse vært et sentralt mål for både politikere og administrasjon – godt hjulpet av et sterkt folkelig engasjement.

En førstegenerasjonsplan som denne kan ikke ta stilling til alle problemstillinger og utfordringer som finnes innen kommunal kulturminneforvaltning. Den kan heller ikke gi en komplett oversikt over alle kulturminner og vekte disse etter kulturminneverdier. Men som førstegenerasjonsplan både tror og håper vi at denne planen vil bidra til å sette et betydelig fokus på den kommunale kulturminneforvaltningen i kommunen – og dessuten kunne bidra til å skape interesse blant kommunens innbyggere og tilreisende. Våre målsetninger er de samme som i den nasjonale kulturminneforvaltningen – sikre og bidra til *engasjement*, *bærekraft* og *mangfold* i forvaltningen og formidlingen av kommunens kulturminner og kulturmiljøer.

1 Om kulturminneplanen	5
1.1 Innledning	5
1.2 Planens formål	5
1.3 Planens avgrensning	5
1.4 Plantype	6
1.5 Prosess	6
1.6 Forholdet til eksisterende planer, lovverk og forskrifter	7
1.6.1 Internasjonale traktater og avtaler	7
1.6.2 Nasjonale lovverk og føringer	7
1.6.2.1 Nærmere om Kulturminneloven	7
1.6.2.2 Nærmere om Plan- og bygningsloven	7
1.6.3 Regionale planer og utredninger	8
1.6.4 Lokale planer og utredninger	8
1.6.4.1 Bestemmelser omhandlende kulturmiljø i kommuneplanens arealdel	8
1.6.4.2 Fra kommuneplanens arealdel i tidligere Tønsberg kommune	8
1.6.4.3 Fra kommuneplanens arealdel i tidligere Re kommune	10
1.6.4.4 Fra byplan for Tønsberg	10
2 Definisjoner og verdivurderinger	11
2.1 Definisjoner	11
2.2 Verdivurderinger	12
3 Aktører i kulturminneforvaltningen	13
3.1 Klima- og miljødepartementet	13
3.2 Riksantikvaren – Direktoratet for kulturminneforvaltning	13
3.3 Fylkeskommunen/Sametinget	13
3.4 Kommunen	13
3.5 De arkeologiske museene	14
3.6 Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)	14
4 Eksisterende kunnskap	15
4.1 SEFRAK-registeret	15
4.2 Askeladden	15
4.3 Kulturminnesøk	16
4.4 NB!-registeret	16
4.5 Regional plan for bærekraftig arealpolitikk	16
4.6 Lokale utredninger, planer og rapporter	17
4.7 Kulturminneregistreringer i tidligere Tønsberg og Re kommuner	17
4.8 Lokalhistorisk litteratur	18
5 Utredninger innen temaområder	19
5.1 Kyst- og vassdragskultur	19
5.2 Bymiljø	20
5.3 Gårds- og bygdemiljø	20
5.4 Militære kulturminner	20

5.5 Industrimiljø	21
5.6 Samferdsel	21
6 Handlingsdel	22
6.1. Innledning	22
6.2 Gjennomføring	22
6.3 Forvaltning	22
6.4 Kunnskap	23
6.5 Formidling	25
6.6 Nærmere om enkelte av tiltakene	26

1 Om kulturminneplanen

1.1 Innledning

Utgangspunktet for kulturminneplanen er at den skal gi kunnskap om fortida og avklare hvilke kulturminner vi skal ta vare på for framtiden.

Kulturminneplanen skal gi en oversiktlig framstilling av kulturminneforvaltningen i Norge, nasjonalt så vel som regionalt og lokalt, presentere dagens kunnskapsgrunnlag og vise til særlige utredningsbehov.

I henhold til plan- og bygningslovens paragraf 11.2 skal planen også inneholde en handlingsdel med konkrete tiltak som skal gjennomføres i løpet av planperioden.

1.2 Planens formål

Formålet med kulturminneplanen for Tønsberg kommune er tredelt:

1. styrke kompetansen på kulturminner og kulturminnevern i kommunen
2. få bedre oversikt over vesentlige kulturminner
3. styrke kommunens innbyggere og tilreisende sin bevissthet og kunnskap om kommunens kulturminner

Planens tredelte formål retter seg altså både mot den kommunale kulturminneforvaltningen, her forstått som alle ansatte i kommunen som jobber med og opp mot kulturminner, enten gjennom saksbehandling, planarbeid, formidling eller tekniske tjenester, samt mot innbyggere og publikum som enten oppsøker eller mer eller mindre tilfeldig møter kulturminner og kulturmiljøer.

Tønsberg kommune mener at en bedre oversikt, om nasjonal, regional og lokal kulturminneforvaltning, om førende lovverk og planer, om eksisterende kunnskap om kulturminne- og kulturmiljøverdier i kommunen og gjennom nye utredninger, vil øke bevisstheten om og interessen for kommunens kulturminner og kulturmiljøer. Slik økt kunnskap, engasjement og interesse er essensielt og vil trolig i seg selv føre til et sterkere fokus på forsvarlig bruk og forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer. En av de største farene mot at vesentlige kulturminner og kulturmiljøer forringes, skades eller ødelegges er nettopp manglende kunnskap og interesse for dem.

1.3 Planens avgrensning

Kulturminneplanen og tiltak gjennom planens handlingsdel skal altså gi en oversikt over vesentlige kulturminner og kulturmiljøer i Tønsberg kommune. Planen med handlingsdel vil imidlertid ikke kunne gi en endelig og komplett oversikt over alle objekter med bevaringsinteresse, men derimot en tematisk inndelt oversikt over sentrale og viktige kulturminner og kulturmiljøer.

Ettersom faste kulturminner eldre enn 1537 eller stående byggverk som har erklært opprinnelse i perioden 1537 til 1649, i henhold til kulturminnelovens paragraf 4, er fredet, vil kulturminneplanen særlig rette oppmerksomheten mot kulturminner og kulturmiljøer fra tidlig nytid og framover, altså fra tiden etter 1537/1649.

Samtidig vil kulturminneplanen, i henhold til føringer gitt blant annet gjennom politisk plattform for sammenslåingen av Re og Tønsberg kommuner, gi kulturminner fra vikingtid og middelalder oppmerksomhet, særlig med tanke på strategisk forvaltning, bruk og utvikling av disse. Dette vil også bli behandlet av en egen vikingtid- og middelalderstrategi, slik det framgår av kulturminneplanens handlingsdel.

Selv om både materiell kulturarv, altså fysiske kulturminner, og immateriell kulturarv, altså språk, musikk, fortellinger og tradisjoner, henger tett sammen, vil kulturminneplanen i hovedsak omhandle de materielle kulturminnene og kulturmiljøene i Tønsberg kommune.

1.4 Plantype

Kulturminneplanen er en kommunedelplan. En kommunedelplan er en overordnet plan, men på et noe mer detaljert nivå enn overordnet kommuneplan. Kommunedelplaner dekker en geografisk del av kommunen eller gjelder et bestemt tema. Kommunedelplan for kulturminner er slik sett en plan som omhandler spesifikt ett tema, altså kulturminner og kulturmiljøer, innen hele Tønsberg kommune.

1.5 Prosess

Kulturminneplanen er nedfelt i Tønsberg kommunes planstrategi 2020-2024, vedtatt av Tønsberg kommunestyre 14.10.2020. Planprogram for kommunedelplan for kulturminner ble vedtatt av Tønsberg kommunestyre 3.11.2021.

Tønsberg kommune deltar i Riksantikvarens prosjekt Kulturminne i kommunen (KIK), og har mottatt økonomisk støtte til utarbeiding av kulturminneplan gjennom prosjektet. Målet med KIK-prosjektet er å styrke kulturminne- og kulturmiljøkompetansen i kommunene og få bedre oversikt over verneverdige kulturminner- og kulturmiljøer. Prosjektet legger til rette for dette gjennom arbeid med kommunale kulturminneplaner og økt kompetanse om bruk og forvaltning av kulturmiljøer i kommunene.

Det er nedsatt en administrativ arbeidsgruppe med representanter fra virksomhetene Kultur og idrett og Areal, bygg og landbruk. Utover formelle høringsrunder er det i forbindelse med utarbeidingen av planen holdt to dialogmøter, primært med frivillige lag og foreninger innen kulturminneområdet.

1.6 Forholdet til eksisterende planer, lovverk og forskrifter

Kulturminneforvaltningen, også lokalt, er regulert av en rekke internasjonale, nasjonale, regionale og lokale lover, avtaler, planer og veiledere. Under følger et utvalg av de mest sentrale av disse.

1.6.1 Internasjonale traktater og avtaler

- UNESCO-konvensjonen om vern av immateriell kulturarv (2003)
- UNESCO-konvensjonen om vern av verdens natur- og kulturarv (1972)
- Den europeiske landskapskonvensjonen (2004) omhandlende vern av naturen med vern av kulturminner
- Venezia-charteret (1964) omhandlende prinsipper for konservering og restaurering av kulturminner
- Malta-konvensjonen (1992) omhandlende ivaretagelse av arkeologisk kulturarv som kilde til Europas felles hukommelse

1.6.2 Nasjonale lovverk og føringer

- Meld. St. 16 (2019–2020) – Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold (vedtatt 16.6.2020)
- Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019–2023 (vedtatt 14.5.2019)
- Riksantikvarens veiledere innen Kulturminne i kommunen (KIK)
- Lov om kulturminner (kulturminneloven)
- Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)
- Lov om offentlige styresmakters ansvar for kulturverksemd (kulturlova)

1.6.2.1 Nærmere om Kulturminneloven

Lov om kulturminner (kulturminneloven) er det sentrale lovverket for beskyttelse av kulturminner og kulturmiljøer. Det sterkeste virkemiddelet innenfor loven er fredning.

En rekke faste kulturminner er fredet direkte i loven (automatisk fredete kulturminner). Det finnes også hjemler i kulturminneloven for å frede utvalgte kulturminner gjennom enkeltvedtak (vedtaksfredete kulturminner). Løse kulturminner og skipsfunn er også beskyttet i loven.

Kulturminneloven har også særskilte bestemmelser om blant annet saksbehandling, utførsels- og innførselsforbud og hvilke konsekvenser brudd på loven kan få.

1.6.2.2 Nærmere om Plan- og bygningsloven

Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) er det viktigste virkemidlet for kommunen med hensyn til samfunns- og arealplanlegging.

Kommunen kan sikre kulturminner, kulturmiljøer og landskap gjennom aktiv bruk av de mulighetene som loven gir, gjennom blant annet arealformål, bestemmelser og hensynssoner.

Plan- og bygningsloven har en plandel med bestemmelser om oversiktsplanlegging, bindende arealplanlegging og konsekvensutredninger og en bygningsdel med bestemmelser om søknadsplikt, kontroll og godkjenning av bygge- og anleggsarbeider.

1.6.3 Regionale planer og utredninger

- Kulturstrategi 2021-2024 – «Vestfold og Telemark – der mennesker møtes» (vedtatt 19.5.2021)
- Regional plan for bærekraftig arealpolitikk, RPBA (vedtatt 26.9.2019)

1.6.4 Lokale planer og utredninger

- Kommuneplanens samfunnsdel 2021-2033 (vedtatt 5.10.2021)
- Kommuneplanens arealdel for tidligere Re kommune 2015-2027 (vedtatt 8.9.2015)
- Kommuneplanens arealdel for tidligere Tønsberg kommune 2018-2030 (vedtatt 22.5.2019)
- Byplan Tønsberg 2018-2030 (vedtatt 22.5.2019)
- Øvrige områdeplaner og detaljreguleringer

1.6.4.1 Bestemmelser omhandlende kulturmiljø i kommuneplanens arealdel

I kommuneplanens arealdel fastsetter kommunen hva som er tillatt arealbruk og hvilke restriksjoner som gjelder i planområdet gjennom arealformål, hensynssoner, besemmellesområder, båndlegginger og gjennom generelle og formålstilknyttede planbestemmelser og retningslinjer. Kommuneplanens arealdel er dermed et svært viktig plandokument for forsvarlig forvaltning av kommunens vesentlige kulturminner og kulturmiljøer.

Etter kommunesammenslåingen mellom Re og Tønsberg kommuner 1.1.2020 er det igangsatt arbeid med å utarbeide ny overordnet arealplan for den nye kommunen. Dette arbeidet har gått parallelt med utarbeidelsen av kulturminneplan. Da denne arealplanen ikke ennå er vedtatt, vil i det følgende enkelte relevante bestemmelser som berører temaet kulturmiljø fra gjeldende arealplaner i tidligere Tønsberg og Re kommuner samt byplan for Tønsberg bli gjengitt.

1.6.4.2 Fra kommuneplanens arealdel i tidligere Tønsberg kommune

Gjeldende kommuneplanens arealdel for tidligere Tønsberg kommune inneholder i § 1.18 bestemmelser om bevaring av eksisterende bygninger og annet kulturmiljø:

Hensynet til kulturminner, kulturmiljøer og verneverdige bygninger skal ivaretas i plan- og byggesaker. Nyere tids kulturminner som veier, steingjerder, hustufter, alleer, rydningsrøyser, merkesteiner, krigsminner med mer skal bevares. Antikvarisk eller arkitektonisk bevaringsverdige bygninger/objekter i seg selv, eller som er del av et helhetlig kulturmiljø eller kulturlandskap, skal søkes bevart og ikke endres slik at verdien reduseres. Ved søknad om riving

av verneverdig bygg etter brann eller vesentlig skade kan det kreves dokumentasjon på bygningens faktiske tilstand. Ved tilbygg til eller endring av verneverdige bygninger skal dette skje på en slik måte at bygningens verneverdi ikke forringes. Hovedbygningens form og detaljering skal fortsatt være lesbar. Tilbygget/endringen skal underordne seg hovedbygningen med hensyn til tomte- og bebyggelsesstruktur, plassering, utforming, volum, material- og fargebruk. Nye bygninger og faste installasjoner skal tilpasses naturlig terreng, kulturminner og verneverdige bygninger når det gjelder plassering i landskapet, høyde, form og materialbruk. Ved søknad om tiltak som vurderes å kunne komme i konflikt med kulturminner eller kulturmiljø skal det redegjøres for dagens situasjon og virkningen av planlagte tiltak skal dokumenteres.

§ 3.2.2 inneholder bestemmelser om hensynssoner begrunnet gjennom bevaring av viktige kulturmiljø. Følgende områder gis i arealplanen slik hensynssone:

- Slagendalen og Oseberg
- Jarlsberg (hovedgård og Sem kirke)
- Aker gård
- Torgersøya
- Berg fengsel
- Innlaget sentral

I tillegg er følgende bygninger/anlegg båndlagt etter lov om kulturminner:

- Jarlsberg hovedgård
- Nedre Them
- Teien Nordre
- Iras hus, Barkåker
- Sem fengsel
- Berg fengsel
- Torgersøya tårnklokke

§ 3.3.3 beskriver båndlegging etter lov om kulturminner. Følgende områder er arealplanen båndlagt etter kulturminneloven:

- Slagen kirkested
- Middelalderbyen Tønsberg
- Sem kirkested
- Sem kirke
- Slagen kirke
- Husøy kirke
- Vallø kirke
- Halfdan Wilhelmsens Alle 17

§ 4.1 beskriver bevaring av eksisterende bygninger og annet kulturmiljø gjennom bestemmelsesområder. Følgende områder gis i arealplanen slike bestemmelsesområder:

- Nordre og Søndre Fritzølia
- Markveien 20-24
- Solvang kolonihager

- Markveien/Grevinneveien
- Vidjeveien
- Enggaten
- Område ved Huitfeldtsgate
- Havebyen på Træleborg
- Måkeveien
- Husvikåsen

1.6.4.3 Fra kommuneplanens arealdel i tidligere Re kommune

I kapittel 13 i gjeldende kommuneplanens arealdel for tidligere Re kommune er følgende automatisk fredete kulturminner gitt hensynssone:

- Våle kirkested
- Rød kirkested
- Ramnes kirkested
- Fon kirkested
- Vivestad kirkested

I kapittel 51 er følgende kulturmiljøer gitt hensynssone, sammenfallende med RPBA (se kapittel 4.5):

- Linnestad
- Våle prestegård og kirke, Kaupang, Huseby og Guåker
- Holmsvannet og Revåvannet

1.6.4.4 Fra byplan for Tønsberg

I gjeldende byplan for Tønsberg gis i § 1.18 bestemmelser om bevaring av eksisterende bygninger og annet kulturmiljø.

I § 3.1.3 gis bestemmelser om båndlegging etter kulturminneloven. Følgende områder tilknyttet fredete eller listeførte kulturminner og kulturmiljøer gis båndleggingssone:

- Middelalderbyen Tønsberg og Teie Hovedgård
- Nedre Langgate 18 (Foyngården)
- Nedre Langgate 26 (Britanniagården)
- Nordbyen 16 (Bentegården)
- Storgaten 55 (Kossegården)
- Tollbodgaten 14 (Kockegården)
- Heierstadloftet
- Nedre Langgate 38, Tollboden
- Svend Foyns Arbeiderboliger
- Smidsrødhuset, Nøtterøyhuset
- Kanalbrua
- Tønsberg domkirke
- Grev Wedels gate 17 - to røde telefonkiosker

2 Definisjoner og verdivurderinger

2.1 Definisjoner

Kulturminner og kulturmiljøer defineres i kulturminnelovens paragraf 2 som:

[...] alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.

Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.

Reglene om kulturminner og kulturmiljøer gjelder så langt de passer også for botaniske, zoologiske eller geologiske forekomster som det knytter seg kulturhistoriske verdier til.

Et tredje begrep som ikke nevnes spesifikt i kulturminneloven, men som beskriver spor etter menneskelig virksomhet, er *kulturlandskap*. Kulturlandskap kan defineres som et område som helt eller delvis er omformet fra et opprinnelig naturområde gjennom menneskelig virksomhet. Kulturlandskap kan brukes om alt fra landbruksområder til by- og industriområder.

Kulturminnelovens definisjon av kulturminner er svært vid og inkluderer så og si alle fysiske spor etter menneskelig aktivitet. I siste ledd i kulturminnelovens paragraf 2 understrekes derfor at det er «kulturhistorisk eller arkitektonisk verdifulle kulturminner og kulturmiljøer som kan vernes.» Under kapittel 2.2 kommer vi tilbake til hvordan man kan vurdere hvilke kulturminner som kan vektes som «verdifulle».

Etter kulturminnelovens paragraf 4 er kulturminner fra oldtid og middelalder, altså inntil år 1537, automatisk fredet. Også i henhold til Kulturminnelovens paragraf 4 er dessuten alle stående byggverk som har fått erklært opprinnelse fra perioden 1537-1649 fredet.

Kulturminneforvaltningen skiller mellom faste, løse og immateriell kulturarv.

Faste kulturminner er direkte stedbundne kulturminner som boplasser, gravhauger, bygninger eller rester etter bygninger og veier/stier.

Løse kulturminner er enkeltgjenstander som våpen, redskap, kulturgjenstander samt steiner, trestykker eller gjenstander av annet materiale med innskrifter eller bilder, bygningsrester uten samhörighet med bygninger eller rester av disse, innbo, kirkeinventar, smykker, arkivsaker, skjeletter og mynter. Alle løse kulturminner med opprinnelse fra før 1537 og mynter fra før 1650, der det ikke lenger finnes rimelig mulighet til å avklare eierskap, er etter kulturminnelovens paragraf 12 statens eiendom.

Immateriell kulturarv er ikke-fysiske kulturminner som tradisjoner, skikk og bruk samt kunnskap om håndarbeid, dans, musikk og annen kulturell aktivitet.

2.2 Verdivurderinger

Kulturminnelovens paragraf 2 presiserer altså at det er «verdifulle» kulturminner og kulturmiljøer som kan vernes. Det er derfor avgjørende å gi kulturminner og kulturmiljøer en verdivurdering for å avgjøre hvilke kulturminner som det er viktig å bevare. Slik verdivurdering er i utgangspunktet utfordrende da det kan være mange ulike oppfatninger om slike verdier. Særlig lokalt kan et kulturminne vurderes som spesielt viktig, selv om det i en nasjonal målestokk vurderes som mindre vesentlig. Ved verdisetting av kulturminner må det derfor gis grundige og metodiske vurderinger. I henhold til Riksantikvarens veileder *Verdisetting og verdivektning av kulturminner bør kulturminnets kunnskapsverdi, opplevelsesverdi og bruksverdi* kartlegges i en slik sammenheng.

I en *kunnskapsverdivurdering* skal det kartlegges hvilken betydning kulturminnet har som kilde til kunnskap om og forståelse av fortiden. Dette kan gjelde ulike forhold som kulturminnetes opprinnelse, bruk og betydning, menneskers liv, tro og samfunnsforhold generelt og samspillet mellom mennesker og natur.

I en *opplevelsesverdivurdering* skal allmennhetens eller ulike gruppers opplevelser knyttet til kulturminnet kartlegges. Slike opplevelsesverdier vil ofte være personlige eller gjelde for en spesifikk gruppe og være knyttet til symbolverdier, tilhørighet og identitet. Mange av opplevelsesverdiene viser hvordan kulturminnene påvirker oss både som enkeltmennesker og som fellesskap.

I en *bruksverdivurdering* skal det kartlegges hva kulturminnet kan brukes til i dag. Kulturminnene kan enten knyttes til videreføring av opprinnelig bruk eller til ny bruk. Begge tilfeller kan danne grunnlag for ny verdiskaping. Det kan være tilfeller der endret bruk av kulturminnet er avgjørende for å sikre at verdien av kulturminnet både kan ivaretas og økes. Verdiene kan imidlertid også reduseres gjennom manglende eller feilaktig bruk.

I kulturminneforvaltningen opereres det med tre ulike nivåer i vektingen av kulturminner: nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. De aller fleste kulturminner er vektet til lokalt nivå og ligger i stor grad innenfor kommunenes forvaltningsområde.

3 Aktører i kulturminneforvaltningen

Innen kulturminneforvaltningen er det ulike nasjonale, regionale og lokale aktører som har blitt gitt ansvar og myndighet.

3.1 Klima- og miljødepartementet

Klima- og miljødepartementet har overordnet ansvar for forvaltningen av kulturminner, steder og kulturmiljøer i Norge. Klima- og miljødepartementet er klageinstans for Riksantikvarens enkeltvedtak etter kulturminneloven.

3.2 Riksantikvaren – Direktoratet for kulturminneforvaltning

Riksantikvaren – Direktoratet for kulturminneforvaltning er fagdirektorat og rådgiver for Klima- og miljødepartementet i alle saker som gjelder kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap. Riksantikvaren har ansvaret for den overordnede og helhetlige nasjonale kulturminnepolitikken besluttet av Stortinget og regjeringen. Riksantikvaren har videre forvaltningsansvaret for utvalgte kulturminner og har myndighet til å frede kulturminner ved enkeltvedtak eller forskrift og er innsigelsesmyndighet i plansaker hvis nasjonale kulturminneinteresser er truet. Riksantikvaren har myndighet til å gi dispensasjon for utvalgte kulturmiljøer, kulturminner og steder. Dette gjelder middelalderbyene Bergen, Oslo, Trondheim og Tønsberg samt enkelte bygninger og anlegg. Riksantikvaren er klageinstans for fylkeskommunens enkeltvedtak etter kulturminneloven.

Riksantikvaren har distriktskontor i Tønsberg.

3.3 Fylkeskommunen/Sametinget

Fylkeskommunen er ansvarlig for kulturmiljø i fylkene, for kulturmiljø i samiske områder og har vedtaksmyndighet etter kulturminneloven. Fylkeskommunen skal sørge for at det tas hensyn til kulturminner og kulturmiljøer i planleggingen, også på kommunenivå, og kan forberede saker for Riksantikvaren. Fylkeskommunene har ansvar for å lede arbeidet med regional planstrategi, regionale planer og regionale planbestemmelser.

3.4 Kommunen

Kommunen er ansvarlig for å ivareta og legge til rette for bruk av kulturminner og steder, kulturmiljøer og landskap i arealbruk og samfunnsplanlegging. Plan- og bygningsloven er det viktigste rettsverktøyet, men kommunene har også andre tiltak til rådighet som for eksempel tilskudd og, i tilfeller der eiendomsskatt er innført, fritak av eiendomsskatt.

3.5 De arkeologiske museene

De arkeologiske museene er Riksantikvarens faglige rådgivende organer innen fagområdet kulturminner og kulturmiljøer og arkeologiske steder av arkeologisk betydning på land og under vann.

De regionale arkeologiske museene:

- Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo
- Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger
- Universitetet i Bergen
- NTNU Universitetsmuseum, Trondheim
- Norges arktiske universitetsmuseum , Tromsø

Følgende museer er ansvarlige for undervannsarkeologi:

- Norsk Sjøfartsmuseum, Oslo
- Museum Stavanger
- Sjøfartsmuseet i Bergen
- NTNU Universitetsmuseum, Trondheim
- Norges arktiske universitetsmuseum , Tromsø

3.6 Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)

NIKU er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø for norske og internasjonale kulturminner. NIKU undersøker kulturminner og arkeologiske steder fra middelalderen. Dette omfatter kirkeområder, klostre, festningsverk og de åtte middelalderbyene (Bergen, Hamar, Oslo, Sarpsborg, Skien, Stavanger, Trondheim og Tønsberg).

NIKU har distriktskontor i Tønsberg.

4 Eksisterende kunnskap

Det er foretatt en lang rekke utredninger, kartlegginger og gitt ut tusenvis av sider med faglitteratur som berører temaene kulturmiljøer og kulturhistorie innen det som i dag er Tønsberg kommune. Både registre, utredninger og faglitteratur er et viktig kunnskapsgrunnlag til forvaltningen av kulturmiljøene, men også en sentral kilde til kunnskap innenfor temaet for innbyggere og andre interesserte. Under følger de viktigste offentlige utredningene og registreringene og hvor disse er tilgjengelige samt et utvalg av lokale faglitterære verk og publikasjoner.

4.1 SEFRAK-registeret

SEFRAK (*Sekretariatet For Registrering Av Faste Kulturminne i Norge*) er en landsomfattende registrering av bygninger reist før 1900 som ble gjennomført i årene 1975-1995. Alle bygningene ble da kartfestet, oppmålt og fotografert, og det ble til sammen registrert om lag 515 000 objekter. Hvis SEFRAK-registreringer framgår av den digitale karttjenesten, vil registreringene markeres som gule, røde eller grå trekanter. Gul trekant betyr at bygningen er yngre enn 1850, men altså eldre enn 1900. Rød trekant betyr at bygningen er fra 1850 eller eldre. Grå trekant betyr at bygningen ikke lenger finnes på oppgitt sted - den er altså enten ødelagt/revet eller flyttet.

Bygningene i SEFRAK-registeret er i utgangspunktet ikke tillagt spesielle restriksjoner når det gjelder endring, flytting eller riving. Registreringen fungerer mer som et varsko om at kommunen ved søknader om endring, flytting eller riving bør ta en særlig vurdering av den aktuelle bygningens verneverdi før det eventuelt blir gitt tillatelse til tiltak. I henhold til kulturminnelovens paragraf 25 må kommunen dessuten gi godkjenning til endring, flytting eller riving av bygninger eldre enn 1850, altså bygninger markert med rød trekant i SEFRAK-registeret.

Utover slike søknader om endring, flytting eller riving av bygg, har SEFRAK-registeret særlig verdi som kildemateriale både for den kommunale forvaltningen i blant annet planprosesser, men også mer generell kulturhistorisk innsikt for andre interesserte. Registeret gir, på en oversiktlig og illustrerende måte, informasjon om verneverdige bygninger i et lokalmiljø eller kommune.

SEFRAK-registeret er tilgjengelig via kommunens digitale kartløsning.

4.2 Askeladden

Askeladden er en nasjonal database med oversikt over kulturminner eller kulturmiljøer som er fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven eller vurdert som verneverdig i en kommunal kulturminneplan. Data fra politisk vedtatte kulturminneplaner skal legges inn i Askeladden. Dette gjelder kulturminner og kulturmiljøer som kommunen har vurdert som viktige å ta vare på og som er prioritert i planen. Tilgang til Askeladden er i utgangspunktet

forbeholdt kulturminneforvaltningen, men de fleste dataene er tilgjengelig i den åpne tjenesten Kulturminnesøk.

4.3 Kulturminnesøk

Kulturminnesøk viser både kulturminner og kulturmiljøer registrert i Askeladden og kulturminner og kulturmiljøer lagt inn av publikum. Alle kan opprette bruker og registrere kulturminner og kulturmiljøer i Kulturminnesøk, uavhengig av objektenes vurderte bevaringsverdi. Det er også mulig å legge inn bilder og kommentarer på allerede registrerte kulturminner og kulturmiljøer.

Kulturminnesøk er tilgjengelig via webadressen www.kulturminnesok.no.

4.4 NB!-registeret

NB!-registeret er en database over byer og tettsteder i Norge med kulturmiljøer som har nasjonal interesse. Registeret omfatter 75 byer og tettsteder der sporene etter over 1000 års byhistorie er kartfestet. Mange historiske byer og tettsteder opplever et omfattende utviklingspress som følge av urbaniseringen som preger dagens samfunnsutvikling. NB!-registeret angir områder hvor det må vises særlige hensyn i forbindelse med videre forvaltning og utvikling. Registreringer i NB!-registeret innebærer ikke automatisk formelt vern av et kulturmiljø, men kan gi et grunnlag for angivelse av nye hensynssoner i henhold til plan- og bygningsloven. Områdene kan også gi grunnlag for innsigelse ved nye arealplaner. Det kan heller ikke utelukkes at noen NB!-områder bør fredes eller at det finnes enkeltobjekter i disse som på sikt kan vise seg å måtte sikres etter kulturminneloven.

I Tønsberg kommune inngår Tønsberg middelalderby i NB!-registeret. Dette området er sammenfallende med det automatisk fredete kulturmiljøet Tønsberg middelalderby. Til grunn for den automatiske fredningen ligger i hovedsak middelalderske kulturlag i området samt ruiner. Bebyggelsen, fra 1600-tallet og framover, er, med unntak av et antall enkeltobjekter, ikke fredet. NB!-registeret retter oppmerksomheten særlig mot den eldre stående trehus- og murbebyggelsen innen Tønsberg middelalderby.

NB!-registeret er tilgjengelig via Askeladden eller åpent via Riksantikvarens webside.

4.5 Regional plan for bærekraftig arealpolitikk

Regional plan for bærekraftig arealpolitikk (RPBA), vedtatt av Vestfold fylkesting 26.9.2019, er Vestfolds felles plan for langsiktig arealbruk. Planen gir retning og rammer for arealbruk og utbyggingsmønster fram mot 2040.

For kulturmiljøenes del skal RPBA tilrettelegge for en bærekraftig utvikling der «historien er med inn i framtida». Formålet er at kulturmiljøene i RPBA bevares og videreutvikles og at forvaltningen av fylkets kulturminneverdier er tydelig og forutsigbar.

Innen Tønsberg kommune er følgende områder utpekt som kulturmiljøer med nasjonal og regional verneverdi og gitt prioritet i kulturminneforvaltningen:

- Område Linnestad/Klopp
- Område Jarlsberg hovedgård/Sem kirke/Ilene
- Slagendalen/Oseberghaugen
- Område ved Markveien, Solvang
- Tunsberghus og Tønsberg middelalderby
- Område ved Enggaten, Solvang
- Husvikåsen
- Område Våle prestegård og Våle kirke
- Område Holmsvannet/Revåvannet

RPBA kulturmiljø er tilgjengelig via Vestfold og Telemark fylkeskommunes webside.

4.6 Lokale utredninger, planer og rapporter

Særlig i forbindelse med større planprosesser har det de senere år blitt foretatt flere utredninger, rapporter og delplaner som tar opp kulturminnefaglige spørsmål innen Tønsberg kommune. Her kan særlig nevnes kulturhistorisk stedsanalyse for Tønsberg sentrum, en såkalt DIVE-analyse, som ble utarbeidet i 2013 i forbindelse med arbeidet med byplan for Tønsberg sentrum. En DIVE-analyse som prosess- og analyseverktøy er spesielt egnet til å synliggjøre kulturmiljøers kvaliteter, muligheter og handlingsrom i by- og stedsutvikling. I forbindelse med byplanarbeidet har det også blitt utarbeidet fortettingsstrategier og byggeskikkveileder for Tønsberg.

Lokale utredninger er tilgjengelig via Tønsberg kommunes webside.

4.7 Kulturminneregistreringer i tidligere Tønsberg og Re kommuner

Mellom 2002 og 2006 i tidligere Re kommune og mellom 2005 og 2008 i tidligere Tønsberg kommune deltok frivillige lag og foreninger i et stort registreringsarbeid av nyere tids kulturminner og kulturmiljøer etter initiativ fra de to kommunene. Det er i hovedsak kulturminner fra 1850 og fram til vår tid som er registrert. Verneverdien er ikke nærmere definert, men gjennom registrering har kulturminnene blitt tillagt en viss lokal kulturhistorisk verdi. I de to kommunene som i dag utgjør Tønsberg kommune ble det gjennom kulturminneregistreringen til sammen registrert over 5000 kulturminner og kulturmiljøer.

Kulturminneregistreringen er tilgjengelig via Tønsberg kommunes digitale kartløsning.

4.8 Lokalhistorisk litteratur

Både faglitteratur og mer populariserte og lokalhistoriske framstillinger kan gi svært viktig informasjon både om kommunens konkrete kulturminner og kulturmiljøer og kunnskap om generell lokal kulturhistorie.

Alle de tidligere kommunene som i dag utgjør Tønsberg kommune, Tønsberg, Sem, Ramnes og Våle, har blitt viet stor oppmerksomhet gjennom lokalhistoriske verker. I tillegg har særlig byen Tønsberg, som en av Norges sentrale middelalderbyer og en av landets fremste sjøfartsbyer fra 1700-tallet til inn på 1900-tallet, blitt viet oppmerksomhet også i litteratur omhandlende nasjonal historie.

Særlig i første halvdel av 1900-tallet ble det utgitt omfattende by- og bygdehistorier som dekker området som i dag utgjør Tønsberg kommune. *Tønsbergs historie* i fire bind, utgitt under redaksjonell ledelse av historieprofessor Oscar Albert Johnsen mellom 1929 og 1954, er et monumentalt oversiktsverk over byen Tønsbergs historie fra vikingtid og middelalder fram til om lag 1940. Sem og Slagen bygdebok, som ble utgitt i perioden 1945-1963, Våle bygdebok, utgitt 1960-1985 og Ramnes bygdebok, utgitt 1960-1993, er verker som alle består av flere bind og inneholder både gårds-, bygde- og kulturhistorie. Vear, som inntil 2017 var en del av Stokke kommune, dekkes av Stokkes gamle og nye bygdebok, utgitt henholdsvis i 1928 og 1979-1988.

Utenom by- og bygdebøkene er det gitt ut en lang rekke med lokalhistorisk litteratur omhandlende området som i dag utgjør Tønsberg kommune. Lokalhistoriske tidsskrift har gjennom en årrekke belyst et stort spekter av temaer. Sentrale tidsskrift har gjennom de siste 100 årene blant annet vært Stiftelsen Gamle Tønsbergs hefter, Våleminne, Ramnesiana, Re-minne og Berget samt øvrige medlemsblad. Også Njotarøy, utgitt av Nøtterøy Historielag, og Vestfoldminne, utgitt av Vestfold historielag, har hatt mange artikler på trykk som omhandler historie, tradisjoner og kulturminner innen det som i dag utgjør Tønsberg kommune.

Gjennom prosjektet *Slagene på Re*, et samarbeid mellom Re kommune og Vestfold fylkeskommune, ble det lagt ned et betydelig forsknings- og formidlingsarbeid som blant annet resulterte i boka *Slagene på Re* i 2013 hvor de arkeologiske resultatene fra prosjektet ble presentert.

5 Utredninger innen temaområder

En sentral del av kulturminneplanen er utredninger innen temaområder som ikke tidligere er like godt kartlagt. I forbindelse med arbeidet med kulturminneplanen er det derfor utpekt seks temaområder der det er ønskelig med et bedre kunnskapsgrunnlag.

En vurdering og analyse av disse temaområdene fører i utgangspunktet ikke med seg formelle vernebestemmelser av konkrete kulturmiljøer og kulturminner, men skal være et kunnskapsdokument som, på et overordnet nivå, kan trekkes inn i forvaltningen og kommunal saksbehandling og dessuten kan gi utfyllende informasjon om kulturmiljøtemaene til andre interesserte.

Temaområdene som er utpekt er som følger:

- Kyst- og vassdragskultur
- Bymiljø
- Gårds- og bygdemiljø
- Militære kulturminner
- Industrimiljø
- Samferdsel

Utredningene vil ikke kunne gi en komplett gjennomgang og kulturminnefaglig vurdering av alle objekter som kan knyttes til temaområdet, men vil presentere et overblikk og trekke fram visse sentrale kulturminner og kulturmiljøer som kan tjene som gode eksempler innen temaområdet. Temaområdene må til en viss grad også sees som overlappende, da enkelte bygg og områder kan falle inn under flere av temaområdene.

Nedenfor og i kulturminneplanens handlingsdel (kapittel 6) presenteres utredningenes innhold nærmere og det gis tidsangivelser for når disse skal være utarbeidet.

5.1 Kyst- og vassdragskultur

Tønsberg har en lang kystlinje, innsjøer og flere elveløp. Denne nære tilknytning til hav, elver og innsjøer har selvsagt alltid spilt en sentral rolle for Tønsbergs utvikling, helt siden området steg opp fra havet etter siste istid og de første bosetningene ble etablert. Siden slutten av 1700-tallet og fram til 1900-tallet utviklet Tønsberg med omland seg til en av Norges fremste sjøfartsbyer med en betydelig handels- og fangstflåte samt skipsbyggerier, verft og annen næring tilknyttet sjøfarten.

Fokus for en analyse av kulturminner og kulturmiljøer som kan knyttes til kyst- og vassdragskultur vil ligge på bygg, anlegg og andre kulturminner fra perioden etter 1537. Særlig bryggeanlegg, skipsbyggerier, vandrevne møller, sagbruk, fyrvesen og annen aktivitet tilknyttet sjøfart og næring basert på vandrevet kraft vil bli vektlagt.

5.2 Bymiljø

Innenfor Tønsberg kommune finnes i dag én tidligere kjøpstad eller by, Tønsberg. Tønsberg er kjent som Norges eldste by, med en sammenhengende by- eller handelsplasshistorie som strekker seg over 1000 år.

En analyse av kulturmiljøverdier knyttet til byen Tønsberg vil i denne sammenhengen rette seg mot perioden etter 1537, med særlig vekt på bygg, anlegg og andre kulturminner som er tilgjengelige for oss i dag, altså i hovedsak fra slutten av 1600-tallet. Samtidig kan kulturlag og veistrukturer samt skriftlige kilder gi oss et utfyllende bilde av byen Tønsberg fra tidlig nytid og fram til i dag.

Byen Tønsberg er også til dels grundig vurdert og analysert både i faglitteraturen, i arkeologiske undersøkelser og gjennom offentlige utredninger. Særlig i forbindelse med kommunalt planarbeid som utarbeidelse av kommunal arealplan og byplan er det gjennomført blant annet DIVE-analyse og andre utredninger.

5.3 Gårds- og bygdemiljø

Tønsberg kommune er i dag Vestfold og Telemarks største landbrukskommune. Om lag 36 prosent av kommunens landareal er dyrket mark. I tillegg er blant annet skogdrift, tidligere seterdrift og hagebruk vesentlige elementer innen kommunens landbrukshistorie.

Jordbruket ble innført i Norge i det som kalles bondesteinalderen eller yngre steinalder, fra om lag 2500 år før vår tidsregning, og dyrking av jorden ble trolig etablert relativt raskt i området som i dag utgjør Vestfold. Landbruk, særlig siden industrialiseringen av jordbruket fra siste halvdel av 1800-tallet, legger beslag på store arealer og krever betydelige naturinngrep. Det finnes derfor mange og store arealer med sentrale kulturmiljøer og kulturminner i kommunen som kan fortelle oss om landbrukets utvikling.

Fokus på en vurdering og analyse av sentrale kulturminner og kulturmiljøer knyttet til gårds- og bygdemiljø vil måtte ligge på perioden etter 1537 med særlig konsentrasjon om de store endringene som ble gjort fra siste halvdel av 1800-tallet.

5.4 Militære kulturminner

Helt fra tiden omkring folkevandrings- og merovingertiden, altså fra om lag 400 til om lag 800 etter vår tidsregning, finnes det tydelige spor etter forsvarsanlegg innen Tønsberg kommune. Det er blant annet registrert 12 bygdeboger i nåværende Tønsberg kommune. Tunsberghus, som ble bygget opp som stein- og teglborg fra midten av 1200-tallet, var i utstrekning Norges største borganlegg i middelalderen.

Som ved øvrige utredningstemaer vil imidlertid fokuset også her dreie seg om perioden etter 1537. Fra napoleontiden, ved inngangen til 1800-tallet, er Prins Christians Batterie på Vallø et militært kulturmiljø som blant annet frivilligheten har nedlagt en betydelig arbeidsinnsats for å istandsette og synliggjøre. Også fra tiden om Første verdenskrig finnes tydelige spor gjennom

kulturmiljøer i Tønsberg kommune, som Teie ubåtstasjon og graver og gravmonumenter på Tønsberg gamle kirkegård etter Jyllandsslaget i 1916. Den tyske okkupasjonsmakten under Andre verdenskrig igangsatte betydelige byggearbeider, mange av disse er fortsatt synlige for oss i dag som skytterstillinger, lagerbygg og brakker. Den norskadministrerte fangeleiren Berg Interneringsleir, dagens Berg fengsel, er svært sentral, også i nasjonal sammenheng, som krigsminne fra Andre verdenskrig. Også fysiske kulturminner etter norsk motstandskamp under Andre verdenskrig vil være vesentlig å kartlegge i en slik analyse, som slipplasser, hytter og koier som ble benyttet av milorg eller andre motstandsgrupper som Elgseter (Meyerhytta) ved Merkedammen.

5.5 Industrimiljø

Industriutvikling er knyttet til den industrielle revolusjon som først skjøt fart i Norge fra midten av 1800-tallet med et tydelig gjennombrudd fra begynnelsen av 1900-tallet. Det finnes imidlertid førindustriell aktivitet som, til en viss grad, kan beskrives som industriell også før denne tiden. Teglsteinsproduksjon, som for Tønsbergs del kan spores helt tilbake til midten av 1200-tallet, sagbruk fra tidlig nytid og saltproduksjonen på Vallø fra midten av 1700-tallet er i den forbindelse viktige eksempler.

Fokus for denne analysen vil ligge på perioden fra midten av 1800-tallet og fram til 1950-tallet da det vokste fram en betydelig og variert industri, særlig i tilknytning til byen Tønsberg, Vallø og andre industriområder, men også gjennom blant annet teglverksindustri flere steder i kommunen.

5.6 Samferdsel

Samferdsel dreier seg om ferdsel eller trafikk mellom ulike steder, enten av personer eller gods. Slik ferdsel, om enn i varierende grad, har funnet sted til alle tider i vårt område. Også i denne sammenheng vil konsentrasjonen ligge om kulturminner knyttet til samferdsel etter 1537. Eldre stier, gårdsveier, veier knyttet til jordbruk og skogbruk, handel og industri vil i den forbindelse bli vektlagt. Ettersom mange av de gamle veifar fortsatt er i bruk, men altså har blitt modernisert, vil også kartleggingen av slike veier, selv om selve den fysiske kulturminneverdien gjennom modernisering har blitt redusert, være viktig i en slik utredning.

Jernbanehistorie, med etableringen av grevskapsbanen i 1881 og Tønsberg-Eidsfossbanen i 1901, og de sporene etter den opprinnelige jernbanen, vil være sentral i en slik utredning.

Kulturminner etter samferdsel i vassdrag eller til sjøs vil i hovedsak bli dekket under punkt 5.1 Kyst- og vassdrag kultur.

6 Handlingsdel

6.1 Innledning

For å kunne oppnå målsetningene til kulturminneplanen (kapittel 1.2) er det avgjørende med en vid, konstruktiv og samtidig realiserbar handlingsdel. Handlingsdelen er, særlig for oversiktens skyld, delt inn i tre temaer: *forvaltning, kunnskap og formidling*. De fleste tiltak som er omtalt i handlingsdelen under de ulike temaene er imidlertid ikke strengt knyttet til det overliggende temaområdet, men må regnes mer som temaoverskridende tiltak.

6.2 Gjennomføring

Planen legges fram med tiltak som dekkes innenfor budsjett eller som er avhengig av delvis ekstern finansiering. Nærmere om slike vurderinger vil bli gitt under kapittel 6.6. Handlingsdelen skal, i henhold til plan- og bygningsloven, revideres årlig.

6.3 Forvaltning

1	Tiltak	Kommentar	Ansvar	Tidsfrist
1.1	Kommunal faggruppe for kulturmiljø	Nedsettes tverrsektoriell gruppe med rådgivende funksjon i den kommunale saksbehandling innen kulturminnefeltet	Kultur og idrett	2023
1.2	Delta aktivt i fylkeskommunalt kulturminnenettverk	Delta aktivt på møter/seminarer i nettverket	Kultur og idrett	2022
1.3	Delta aktivt i KIK-samarbeidet	Riksantikvarens KIK-prosjektet (kulturminner i kommunen) har som formål å styrke kompetansen om kulturmiljø i kommunene og bedre oversikten over verneverdige kulturmiljø.	Kultur og idrett, areal, byggesak	2022

1	Tiltak	Kommentar	Ansvar	Tidsfrist
1.4	Delta aktivt i Riksantikvarens ruin-nettverk	Som forvalter av fredete ruiner er det viktig at Tønsberg kommune tilegner seg kunnskap innen fagområdet	Kultur og idrett, areal, byggesak	2022
1.5	Delta aktivt i øvrige nasjonale fagnettverk innen tema kulturmiljø	Delta aktivt i øvrige møter/seminarer	Kultur og idrett, areal, byggesak	2022
1.6	Dialogmøter/samarbeid med frivillige lag og foreninger innen fagområdet kulturmiljø	Arrangere årlig to dialogmøter omhandlende kulturmiljø og kulturhistorisk formidling med frivillige lag og foreninger innen fagområdet.	Kultur og idrett	2023

6.4 Kunnskap

2	Tiltak	Kommentar	Ansvar	Tidsfrist
2.1	Strategi for middelalder og vikingtid	Utarbeide strategi	Kultur og idrett	2022
2.2	Utredning kulturmiljøtema: Kyst- og vassdragskultur	Beskrivelse og verdsetting av kulturmiljøverdier innen temaområdet i henhold til kulturminneplanen	Kultur og idrett	2023
2.3	Utredning kulturmiljøtema: Bymiljø	Beskrivelse og verdsetting av kulturmiljøverdier innen temaområdet i henhold til	Kultur og idrett	2024

2	Tiltak	Kommentar	Ansvar	Tidsfrist
		kulturminneplanen		
2.4	Utredning kulturmiljøtema: Gårds- og bygdemiljø	Beskrivelse og verdsetting av kulturmiljøverdier innen temaområdet i henhold til kulturminneplanen	Kultur og idrett	2024
2.5	Utredning kulturmiljøtema: Militære kulturminner	Beskrivelse og verdsetting av kulturmiljøverdier innen temaområdet i henhold til kulturminneplanen	Kultur og idrett	2025
2.6	Utredning kulturmiljøtema: Industrimiljø	Beskrivelse og verdsetting av kulturmiljøverdier innen temaområdet i henhold til kulturminneplanen	Kultur og idrett	2025
2.7	Utredning kulturmiljøtema: Samferdsel	Beskrivelse og verdsetting av kulturmiljøverdier innen temaområdet i henhold til kulturminneplanen	Kultur og idrett	2026
2.8	Verdsetting av bevaringsverdige bygninger innen byplanområdet	Det vurderes avsatt ressurser til kartlegging av særlig kulturhistoriske og arkitektoniske verdifulle bygninger fra perioden etter 1900 (ikke SEFRAK-registrert) innen byplanområdet	Kultur og idrett	2027
2.9	Potensielt verdifulle kulturlag yngre enn 1537	I samarbeid med Vestfold og Telemarks fylkeskommune utrede behov for forsvarlig undersøkelse av kulturlag yngre	Kultur og idrett	2024

2	Tiltak	Kommentar	Ansvar	Tidsfrist
		enn 1537 innen byplanområdet		
2.10	Kategorisering av funn fra kulturminne-registreringen	Særlig funn gjort i tidligere Re kommune er ikke endelig kategorisert og tilgjengelig gjennom kommunal kartløsning	Kultur og idrett, Geodata	2023

6.5 Formidling

3	Tiltak	Kommentar	Ansvar	Tidsfrist
3.1	Middelalderfestivaler og andre arrangementer med kulturhistorisk innhold	Bidra til relevant og tilgjengelig formidling av kulturmiljøer og kulturhistorie	Kultur og idrett	2023
3.2	Bøker/brosjyrer/trykksaker samt digital formidling	Utgivelse av bøker/brosjyrer/trykksaker samt publisering av digital informasjon omhandlende kulturmiljø og kulturhistorie – i samarbeid med relevante aktører innen kulturminneforvaltningen og frivillige lag og foreninger	Kultur og idrett	2023
3.3	Etablere aktivitetskalender	Digital aktivitetskalender som skal gi informasjon over alle arrangementer som omhandler kulturmiljø og kulturhistorie	Kultur og idrett	2023
3.4	Helhetlig kulturhistorisk skiltplan	Utarbeide overordnet plan for kulturhistorisk skilting, primært for historisk periode etter 1537 - i samarbeid med	Kultur og idrett	2024

3	Tiltak	Kommentar	Ansvar	Tidsfrist
		relevante aktører innen kulturminneforvaltningen, grunneiere og frivillige lag og foreninger		
3.5	Legge til rette for Kulturminnedagene	Kulturminnedagene, i regi av Kulturvernforbundet, arrangeres årlig og består av store og små arrangementer	Kultur og idrett	2023
3.6	«Ti på topp»-liste	Formidling av kommunens sentrale kulturminner	Kultur og idrett	2026

6.6 Nærmere om enkelte av tiltakene

1.1 Kommunal faggruppe for kulturmiljø

I forbindelse med arbeidet med kommuneplanens arealdel og kulturminneplanen er det nedsatt tverrsektoriell faggruppe med representanter fra virksomhetene/tjenestene Kultur og idrett, Arealplan og Byggesak. Ved en forlengelse av denne faggruppa kan aktuelle problemstillinger innen fagområdet kulturmiljø drøftes på tvers av kommunale tjenesteområder. Faggruppa kan også identifisere og gi innspill til ytterligere utredningsbehov innen fagområdet.

1.6 Dialogmøter/samarbeid med frivillige lag og foreninger innen fagområdet kulturmiljø

Det skal årlig gjennomføres to møter med frivillige lag og foreninger innen fagområdet kulturminner og kulturmiljøer. Møtene arrangeres enten i regi av Tønsberg kommune alene eller sammen med samarbeidspartnere. Møtene skal gi frivillige lag og foreninger anledning til å orientere om sin virksomhet, uttrykke sine behov og ønsker samt gi kommunen muligheten til å orientere om aktuelle saker innen fagområdet. Under møtene oppfordres det også til erfaringsutveksling foreningene imellom for blant annet å se på muligheter for nærmere samarbeid.

Tønsberg kommune ønsker også i større grad å inngå samarbeid direkte med frivillige lag og foreninger innen fagområdet. Slikt samarbeid kan innebære kunnskapsutveksling, bidrag til publikasjoner, opparbeidelse av turstier og kulturhistorisk skilting.

2.1 Strategi for middelalder og vikingtid

Strategi for middelalder og vikingtid i Tønsberg kommune har som formål å definere hvilke materielle og immaterielle kulturminner fra middelalder og vikingtid som skal utvikles og formidles. Strategien skal si noe om hvordan dette skal gjøres, når og med hvilke samarbeidspartnere. Strategien skal inneholde en handlingsdel med budsjett som helt i noen tilfeller, delvis i andre, baserer seg på ekstern finansiering. Tønsberg kommune har en unik tidlig historie med mange kulturminner fra middelalder og vikingtid. Målet er å formidle disse kulturminnene på en relevant og spennende måte, og strategien skal legge grunnlaget for dette. Strategien utarbeides i nært samarbeid med Vestfoldmuseene via Slottsfjellsmuseet og Vestfold og Telemark fylkeskommune via Kulturarv. Strategien skal behandles politisk innen utgangen av 2022.

2.2-2.6 Utredning av kulturmiljøtema

I kulturminneplanen er fem temaområder beskrevet: kyst- og vassdragskultur, bymiljø, gårds- og bygdemiljø, militære kulturminner, industrimiljø og samferdsel. Utredningen skal for hvert tema gi en generell innledning til temaet og overordnet status for kulturmiljøtemaet i kommunen. Utredningen skal også utpeke enkelte eksempler på kulturminner, kulturmiljøer, anlegg eller bygninger som særlig representerer kulturmiljøtemaet. Utredningen vil ikke være en absolutt kartlegging av kulturminner innen kulturmiljøtemaet. Ansvarlig for utredningsarbeidet er virksomhet kultur og idrett, men arbeidet gjøres med veiledning og/eller i samarbeid med blant annet Vestfold og Telemark fylkeskommune, Slottsfjellsmuseet, Riksantikvaren og frivillige lag og foreninger innenfor fagområde kulturmiljø. Utredningsarbeidet vil trolig være avhengig av at det avsettes interne eller innkommer eksterne økonomiske ressurser.

2.7 Verdsetting av bevaringsverdige bygninger innen byplanområdet

Alle bygninger eldre enn 1900 er gitt en viss oppmerksomhet i kulturminneforvaltningen ettersom disse er SEFRAK-registrert. Av nyere tids bygg- og anlegg, altså i denne sammenheng med opprinnelse etter 1900, er mulige bevaringsverdier ikke alltid like godt kartlagt. Tønsberg kommune ønsker å vurdere utredning av bevaringsverdi av bygg og anlegg fra perioden etter 1900, med særlig fokus på opprinnelse etter 1945, i byplanområdet for Tønsberg. Årsaken til at byplanområdet for Tønsberg først trekkes fram som aktuelt for slik vurdering er at dette området anses som under størst utviklingsaktivitet og at det her vil være størst fare for at potensielt verdifulle bygg og anlegg fra perioden etter 1900 forringes eller fjernes. Utredningsarbeidet vil trolig være avhengig av at det avsettes interne eller innkommer eksterne økonomiske ressurser.

2.8 Potensielt verdifulle kulturlag yngre enn 1537

Kulturlag som er yngre enn 1537 er ikke automatisk fredet slik kulturlag fra før 1537 er. Av dette følger at potensielt verdifulle kulturlag fra tiden etter 1537, i et kulturminneperspektiv, sjelden blir undersøkt arkeologisk. Faren er dermed at vesentlig kulturminnefaglig informasjon går tapt. Særlig vil slik informasjon kunne være vesentlig innen Tønsbergs byområde. I planperioden bør derfor Tønsberg kommune, i samarbeid med Vestfold og Telemark fylkeskommune og Riksantikvaren, vurdere behov for nærmere tiltak som kan sikre at kulturlag innenfor Tønsbergs byplanområdet yngre enn 1537 blir forsvarlig undersøkt ved aktuelle prosjekter.

2.9 Kategorisering av funn fra kulturminneregistreringen

Kulturminneregistreringen ble i hovedsak utført av frivillige lag og foreninger i både tidligere Tønsberg og Re kommuner i perioden 2002-2008. Funnene er en vurdering og registrering av kulturminner og kulturmiljøer med en viss kultur- eller arkitekturhistorisk verdi fra nyere tid, altså etter 1537, med særlig vekt på 1800- og 1900-tallet. Kulturminnene som er registrert gir kulturminnene ingen automatisk vernestatus, men registeret er en viktig kunnskapsbase for forvaltningen i saker omhandlende kulturmiljø og viktig for interesserte som ønsker innblikk i og oversikt over nyere tids kulturminner i kommunen. Funnene fra kulturminneregistreringen i tidligere Tønsberg kommune er registrert og kategorisert i kommunal digital karttjeneste. Funnene fra tidligere Re kommune er tilgjengelig i kommunal digital karttjeneste, men ikke kategorisert i tilstrekkelig grad til at disse får en fullverdig funksjon i kommunens digitale kart.

3.2 Bøker/brosjyrer/trykksaker samt digital formidling

Formidling av kunnskap om kulturmiljø, kulturminner og kulturhistorie kan gjøres på mange ulike måter. Tønsberg kommune ønsker en bred og god formidling av disse på stedet ved kulturmiljø, som gjennom skilting og digitale løsninger, gjennom trykksaker som bøker og brosjyrer og gjennom digitale løsninger som websider og applikasjoner. Tønsberg kommune vil i mange tilfeller ikke selv ta initiativ til eller fullt ut bekoste slike utgivelser og slik innholdsproduksjon, men vil kunne bruke intern kompetanse på å bidra til publikasjoner og annen innholdsproduksjon i samarbeid med frivillige lag og foreninger, Slottsfjellsmuseet, Vestfold og Telemark fylkeskommune med flere om ønskelig.

3.3 Etablere aktivitetskalender

Tønsberg kommune etablerte i forbindelse med Tønsbergs 1150-årsjubileum i 2021 websiden www.sagabyentonsberg.no. Utgangspunktet var en webside som skulle informere om aktiviteter og tiltak gjennom jubileumsåret. Websiden har fått en nylansering og formålet er nå å benytte denne som et utgangspunkt for kulturhistorisk informasjon for hele Tønsberg kommune, med særlig vekt på vikingtid og middelalder. Via websiden skal det bygges opp en fylldig aktivitetskalender som vil bestrebe å vise alle relevante tiltak og arrangementer i kommunen innen kulturhistorie- og kulturminnefeltet. Aktivitetskalenderen vil inneholde både arrangementer i kommunens eller i andre offentlige institusjoners regi og arrangementer i regi av frivilligheten.

3.4 Helhetlig kulturhistorisk skiltplan

Det eksisterer i dag svært mange skilt og informasjonstavler i Tønsberg kommune som beskriver kulturmiljø og lokal kulturhistorie. Mange av disse skiltene er eldre og i dårlig forfatning eller til en viss grad utdaterte. Tønsberg kommune ønsker nå å se helhetlig på slik skilting og utarbeide en strategi for framtidig kulturhistorisk skilting i kommunen. Relevant og godt formidlet informasjon om kulturminner og kulturmiljøer i terrenget kan også være avgjørende for å hindre ytterligere forringelse av kulturmiljøene da kunnskapsmangel ofte kan medføre at kulturminner og kulturmiljøer skades.

I hovedsak er det Vestfold og Telemark fylkeskommune/Riksantikvaren som har ansvar for kulturhistorisk skilting for tiden før 1537. I tillegg har Slottsfjellsmuseet et formidlingsansvar for Slottsfjellsområdet. I både tidligere Tønsberg og Re kommuner har mange grunneiere, frivillige lag og foreninger tatt initiativ til og skiltet i terrenget. Det er derfor avgjørende at en slik helhetlig plan for kulturhistorisk skilting utarbeides i nært samarbeid og dialog mellom alle disse partene.

En helhetlig kulturhistorisk skiltplan må først kartlegge omfanget av dagens kulturhistorisk skilting og deretter se på hvilke strategiske virkemidler som skal benyttes framover. Skiltplanen må også vurdere former for digital formidling i form av QR-koder/websider og applikasjoner.

3.5 Legge til rette for Kulturminnedagene

Kulturminnedagene er Norges største historie- og kulturarvsfestival med om lag 300 arrangementer og 50.000 besøkende rundt om i landet hvert år. Bak kulturminnedagene står Kulturvernforbundet, men selve aktiviteten er det i det store og hele frivillige lag og foreninger som står bak. Kulturminnedagene har ikke i særlig grad blitt arrangert i Tønsberg kommune de senere årene. Tønsberg kommune ønsker å ta initiativ til, i samarbeid med frivillige lag og foreninger, at kulturminnedagene også blir mangfoldig markert i Tønsberg kommune. Kulturminnedagene vil være et viktig tilskudd til økt engasjement, interesse og kunnskap om kommunens kulturminner og kulturhistorie.

3.6 «Ti på topp»-liste

Innenfor Tønsberg kommune finnes svært mange kulturminner av høy nasjonal verdi, men også mange viktige kulturminner som har regional eller lokal verdi. For å kunne formidle dette mangfoldet av sentrale kulturminner ønsker Tønsberg kommune, gjennom en bred medvirkningsprosess, å utarbeide en liste med 10 sentrale kulturminner, en «ti på topp»-liste. Avgjørende for en slik liste vil være at den viser mangfoldet av kulturminner i kommunen, både med tanke på geografisk spredning og fra ulike tidsepoker, der kulturminner fra steinalder/bronsealder og fram til i dag inkluderes. En slik prosess vil trolig kunne skape både engasjement og interesse for kulturminner og kulturmiljøer.